VENIAMIN COSTACHI: POLITICAL APPROACHES FROM EXILE (1821-1823)

Mirela Beguni
Lecturer, PhD., "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Compromised in the eyes of the Turks because of his public support for the Greek's Revolution for freedom from the Ottoman suzerainty, the Metropolitan Veniamin Costachi had to leave Moldavia, in May 1821, for Colincăuţi.The article presents the hierarch's political approaches from the exile, who mediated the rescuing of Moldavia through an ample correspondence with refugee boyars and with other Romanians, as well as with the Russian high dignitaries.

Keywords: Moldavia, Greek Revolution, Bessarabia, Metropolitan Veniamin Costachi, corespondence, exile

În anul 1821, Moldova a fost implicată în mişcarea de eliberare a grecilor de sub suzeranitatea Porţii, aspectele negative pe care Eteria le-a luat pe pământ românesc făcând ca aceasta constituie unul dintre cele mai dificile episoade ale istoriei moderne a Principatelor.

La 22 februarie 1821, armata eteristă condusă de Alexandru Ipsilanti a trecut Prutul, a intrat în Iaşi şi a impus un regim de teroare asupra locuitorilor ei, prin ucideri, jafuri, rechiziţii şi ameninţări[1], fapte ce au dus curând la schimbarea atitudinii de simpatie şi susţinere a românilor faţă de revoluţia grecilor, izvorâtă din aspiraţia dobândirii propriei libertăţi de sub aceeaşi stăpânire.

Deşi, la început, mitropolitul Veniamin Costachi al Moldovei[2] – animat de dorinţa de înlăturare a apăsătoarei suzeranităţi turceşti şi influenţat atât de sprijinirea revoltei de către domnitorul Mihail Suţu şi de către înalţi oficiali ruşi, cât şi de aluzia lui Ipsilanti referitoare la susţinerea şi încurajarea ei de către ţarul Alexandru I[3] – a binecuvântat, oarecum forţat, acţiunea, oastea şi pe conducătorul ei[4], ulterior, văzând faptele reprobabile ale răsculaţilor şi dezavuarea de către ţar a mişcării[5], s-a convins că promisiunile în legătură cu eliberarea Moldovei nu se vor concretiza şi şi-a schimbat atitudinea faţă de greci. După ce domnitorul a părăsit Moldova la 29

[1] Alecu Beldiman, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861,pp. 4-6; V. A. Urechia, *Istoria românilor,* tom. XIII, Tipografia şi fonderia de litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1901, pp. 52, 96, 97; Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975, pp. 33, 34, 37, 38, 39, 306.

[2] Personalitate proeminentă a istoriei naţionale, mitropolitul Veniamin Costachi s-a aflat la conducerea Bisericii Moldovei aproape patru decenii (1803-1808; 1812-1842).

[3]Fapt cu atât mai credibil cu cât Ipsilanti era general maior în armata rusă şi aghiotant al ţarului.

[4] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888, p. 105.

[5]Despre cauzele schimbării atitudinii Rusiei faţă de Eterie şi despre consecinţele asupra Moldovei, vezi Mirela Beguni, *The disavowal of Eteria by Russia: consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 401-403.

martie, spre a se refugia în Rusia, mitropolitul Veniamin a ajuns în fruntea statului pentru aproximativ o lună, timp în care, încercând să salveze ţara de dezastru, a făcut diverse demersuri politice către Poartă, fapt ce a agravat conflictele cu insurgenţii greci până la intenţia acestora de a orchestra o lovitură de stat ce implica uciderea mitropolitului moldav[6].

Dând dovadă de clarviziune politică, la 5 aprilie 1821, Tudor Vladimirescu le-a scris mitropolitului Dionisie Lupu şi lui Alexandru Filipescu despre necesitatea de a colabora cu moldovenii, „ca unii de un neam, de o lege şi sub aceeaşi stăpânire", pentru ca, „într-un glas, să poată câştiga deopotrivă dreptăţile acestor Principaturi, ajutându-se unii pe alţii" şi, sfatul fiindu-i urmat, la 29 aprilie, Divanul muntean plătea serviciile unui trimis cu „cărţi" la mitropolitul Veniamin[7], astfel fiind puse bazele colaborării celor doi conducători de biserici.

La foarte scurt timp, rămas aproape singur în faţa multor greutăţi, văzând că „umbra" sa de administraţie nu reuşea să împiedice ruinarea ţării şi exodul populaţiei, compromis în faţa turcilor, înfricoşat şi îndurerat, Veniamin a lăsat Mitropolia în grija dichiului Isaia[8] şi a luat şi el drumul pribegiei[9], pe la începutul lunii mai exilându-se în Basarabia[10], în ţinutul Hotinului, pe proprietatea de la Colincăuţi a Mitropoliei.

Despre aceasta, ilustrul prelat a scris în prefaţa *Istoriei Scripturii Vechiului Testament*[11], tradusă de el însuşi în perioada surghiunului: „La anul 1821 februarie 22, seara spre 23, când fărădelegile noastre au încordat arcul dumnezeeştii urgii şi l-au gătit pe el, şi într-însul au gătit vasele morţii, ca un trăsnet din cer a căzut peste ticăloasa ţară această cumplită răzvrătire a grecilor şi, îndată după aceasta, nemaiputând suferi grozăviile şi relele ce urmau cu necontenire şi cu sporire, a început fieştecare a-şi căuta scăparea vieţii sale. Toate averile chironomisite şi agonisite erau de nespusă supărare celui ce le avea şi, unde apuca, zvârlindu-le, le mistuia, de nimic alta îngrijindu-se fără numai de viaţă. Câmpii cu necuprinsă de ochi întindere erau pline de norod, cerul având ca acoperământ şi ca aşternut pământul. Şiraguri necurmate de drumuri de bărbaţi şi femei cu copii în braţe, îmbulzindu-se, năvăleau la scăpare. Codrii cei mai adânci gemeau de norod rătăcind. Cel mai ticălos bordei în locul de scăpare se părea palat la cei care mai înainte nu încăpeau în cele mai desfătate Curţi, iar cei mai mulţi dintre aceştia se desfătau pe sub trăsurile lor, dosindu-se de soare şi de ploaie. Întru o aşa înfricoşată privelişte am dat şi eu dosul urgiei şi am trecut peste hotar într-o căruţă proastă, îmbodolit peste obraz cu un brâu de lână, cu o manta nemţească îmbrăcat şi cu o pălărie pe cap. Ticălosul om, ce nu-şi închipuieşte ca să-şi apere viaţa! Şi am ales de tristă petrecere satul Colincăuţi". De mare sensibilitate, mărturisirea ierarhului dovedeşte atât disperarea generală a moldovenilor din pricina ororilor cărora le fuseseră martori implicaţi, cât şi faptul că el însuşi a plecat din Iaşi abia când viaţa îi era

[6]Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, pp. 539-541.
[7]Ioan C. Filitti, *Frământările politice şi sociale în Principatele române de la 1821 la 1828,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1932,pp. 66, 70; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, pp. 150, 151, 237, 238.
[8] Apoi, la 1 octombrie 1821, caimacamul Ştefan Vogoridi l-a însărcinat pe Meletie al Huşilor cu locotenenţa Mitropoliei, dându-i, până la intoarcerea lui Veniamin, titlul de „vechil şi epitrop asupra întregii ţări" (*Ibidem,* pp. 159, 160).
[9]*Ibidem,* pp. 110, 111; V. A. Urechia, *op. cit.,* tom. XIII, p. 110; Alecu Beldiman, *op. cit.*, p. 35; *Enciclopedia română,* tomul II, coord. C. Diaconovich, Editura şi tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1900, p. 23.
[10] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. X (infra *Hurmuzaki,* vol. X), coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897, p. 563; Ioan C. Filitti, *op. cit.*,p. 70; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, p. 121.
[11]*Istoria Scripturii Vechiului Testament,* tom. I, Tipografia Mitropoliei, Iaşi, 1824. Prefaţa lui Veniamin a fost reprodusă integral în Ilie Gheorghiţă, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi,* Mănăstirea Neamţ, 1946,pp. 160-173.

în primejdie, fără să fi avut acceptul eteriştilor, motiv pentru care, spre a nu fi recunoscut, a fost nevoit să-şi schimbe veşmintele arhiereşti cu unele nemţeşti şi să-şi acopere faţa.

Evenimentul, ce nu poate fi datat cu precizie, ştiindu-se doar că s-a petrecut la începutul lunii mai[12], a fost relatat şi de vornicul Alecu Beldiman, care oferea câteva informaţii suplimentare: „Îngrijit mitropolitul, şi cât vrei înspăimântat/ Singur în Mitropolie, de turma sa deşărtat/ Decât vornicul Conachi, frate-său Şarban Negel/ Nu avea, nu rămăsese mai mulţi boieri lângă el/ Mâhnit, scărbit pân la suflet, plângând foarte cu amar/ Lasă scaunul şi fuge, împrostit peste hotar/ Într-o brişcă jidovească, a ţărei mitropolit/, A intrat în carantină, galbăn şi mult obelit/ Suita lui după dânsul, Prutul trecând i-a urmat/ Dintre ei, care de care mai pătruns şi mai dărmat/ În câmp, în nişte bordeie, carantina a făcut/ Cuvânt n-am s-arăt necazul întru care-a petrecut”[13].

Corespondenţa stabilită cu conducătorul bisericii muntene a continuat şi în exilul celor doi prelaţi, printr-o scrisoare adresată în acelaşi an mitropolitului Veniamin, Dionisie rugându-l să îl înştiinţeze despre orice demers al moldovenilor, căci „amândouă aceste Eparhii, Moldavia şi Valahia, dintru început au avut pre aceleaşi obiceiuri, pre aceleaşi privileghiuri şi chiar pre aceeaşi sprijinitoare protecţie, precum şi noroadele acestor două Eparhii totdeauna au fost unite şi de o ţinere, după care urmează ca şi Arhiereii lor să fie de un cuget, de o hotărâre şi de o urmare”[14]. De asemenea, Veniamin a corespondat din exil atât cu boierii români, cât şi cu înalţi demnitari ruşi[15], pe lângă care a mijlocit pentru izbăvirea neamului lui, în „cele mai amărâte zile ale vieţii sale” găsind oarecare mângâiere doar în traducerea cărţilor sfinte[16].

La mijlocul lunii iunie turcii au intrat în capitală şi, cu toate că primiseră porunci să trateze bine populaţia, ienicerii şi topcii, sprijiniţi de unii dregători români corupţi, au prădat ţara sub pretextul că avuţiile furate ar fi fost proprietăţi greceşti[17], fapt ce a amplificat suferinţa ierarhului exilat, care era permanent informat despre starea deplorabilă a Moldovei şi despre planurile protipendadei din ampla corespondenţă purtată cu boierii din Iaşi şi cu cei refugiaţi în Bucovina, precum şi cu alte persoane, mai ales cu vornicul Şerban Negel, fratele său, cu Iordache Bucşănescu, arhimandritul Isaia şi paharnicul Enuţă[18].

Astfel, din Basarabia, Veniamin îi scria îndurerat unui înalt demnitar rus, relatându-i cumplita stare a ţării sub turci, spre a mijloci către ţar pentru salvarea ei: „Foc, sabie, dezbrăcare, răpire, dărâmarea bisericilor, omorârea slujitorilor bisericeşti, silnicia fecioarelor, răpirea femeilor de lângă bărbaţi şi a fiilor de lângă părinţi, prădăciunile [...], silnicia schimbării legii, prin mucenicie […], săracii pământeni goi, morţi de frig cu copiii lor, prunci fără suflet în braţele

[12] Aproximarea rezultă din faptul că la 30 aprilie 1821 Veniamin a dat din Iaşi o carte adresată moldovenilor, cu scopul de a-i linişti, apoi, la 2 mai, i-a scris din Iaşi arhimandritului Varlaam, iar la 14 mai se afla în Basarabia, de unde i-a trimis o epistolă paharnicului Constantin, sameşul Mitropoliei (*Hurmuzaki,* vol. X, p. 563; V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, pp. 106, 107, 133; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, p. 121).

[13] Alecu Beldiman, *op. cit.*, p. 35.

[14] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 237, 238; Anastasie Iordache, *Principatele române în epoca modernă,* vol. I, Editura Albatros, Bucureşti, 1996, p. 79.

[15] Constantin Erbiceanu, *Docomente inedite privitoare la istoria naţională, politică şi bisericească a românilor,* în „Biserica Ortodoxă Română” (infra B.O.R.), an. XVII, 1894, pp. 396-400; Idem, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 366, 367.

[16] După propria mărturie din prefaţa *Istoriei Scripturii Vechiului Testament*.

[17] Alecu Beldiman, *op. cit.*,, pp. 50, 65-69; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. X, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1930, p. 76; V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, p. 133.

[18] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 120-247. Şerban Negel, unicul frate al mitropolitului rămas în lumea laică după moartea lui Matei, în 1805, era sfetnic al său şi purtător de grijă, atât în privinţa problemelor personale, cât şi în cea a unor afaceri legate de Mitropolie, fapt vădit mai ales cu prilejul evenimentelor din 1821.

maicilor, fac pe maicile acestea să umple văzduhul de tânguire. Preoţi ocărâţi, cărând cu trupurile lor lemne şi fân pentru oşteni […] Averile boiereşti s-au isprăvit cu răpirea cea de acum, iar zidirile trec prin foc jalnic nopţile, căci s-a făcut fire a aprinde noaptea şi a culege ziua şi a prăpădi grabnic […] S-au afumat trupurile noastre ca un cuptor osândit, toată Moldavia plângere a luat şi pierderea sa s-a apropiat, şi pe tot ceasul se aşteaptă"[19]. Încercări similare de salvare a ţării sale a făcut şi mitropolitul muntean Dionisie Lupu, care, cu sufletul „întristat până la moarte şi plin de mâhnire de pieirea cea nenădăjduită şi stingerea cea desăvârşită, ce fără de veste a căzut asupra nevinovatului popor al Valahiei", a intervenit, din Transilvania, la Sinodul rus[20].

Deşi, ca răspuns la un arz trimis în iulie din Cernăuţi, un nou firman, dat la 7 septembrie, le cerea comandanţilor turci din Principate să protejeze populaţia neunită cu eteriştii şi să combată excesele trupelor lor, comportamentul rebelilor ieniceri a rămas samavolnic, încât, după două zile, Iordache Bucşănescu îi scria despre acest act mitropolitului Veniamin: „cuvintele sunt bune, noimele sunt bune şi faptele cumplite şi, în loc de milă, oşti, care au firea potopului lumii"[21]. Timp de un an, până în iulie 1822, Principatele române au fost foarte greu încercate de ocupaţia turcească, întrucât „tot ceea ce răzbunarea politică şi religioasă, unită cu sălbăticia orientală, poate născoci, turcii au pus în aplicare de-a lungul acestei cumplite perioade"[22], printre numeroasele abuzuri fiind incendierea şi jefuirea sistematică a capitalei, prădarea unor mănăstiri ce nu fuseseră implicate în Eterie sau interzicerea slujbelor bisericeşti[23].

Între alte demersuri ale ierarhului vizând salvarea patriei a fost un arz din 17 ianuarie 1822 al moldovenilor refugiaţi în Bucovina, trimis din Iaşi prin Salih paşa şi semnat de mitropolit şi de boieri, precum şi un alt arz, menţionat de Veniamin şi de boieri într-un act din 1822, fără lună, prin care autorităţile otomane erau asigurate de supunerea Principatului, iar grecii erau acuzaţi că au „stricat vechile rosturi" ale ţării şi că ar fi „prăpăd" dacă în continuare cârmuirea ar fi lăsată în mâinile lor, cerându-se ca aceasta să fie încredinţată boierilor pământeni[24].

La 1 aprilie 1822, Veniamin îi scria arhiepiscopului Hersonului că, „rău nenorocit, nemerniceşte în mare strâmtorare"[25] în satul Colincăuţi, unde, „lipsit fiind de toate, abia şi-a putut scăpa viaţa cu fugirea", că mulţi creştini rămaşi în ţară mor din cauza împilărilor şi silniciilor turcilor, că, numai în Iaşi, aproape de 2.000 bărbaţi şi femei au fost obligaţi să treacă la islam, precum şi că cea mai mare parte dintre clădirile capitalei au fost distruse în numeroasele incendii provocate de turci[26].

Din Basarabia, mitropolitul Veniamin l-a trimis pe Leon Asachi la Hotin, la 13 iunie 1822, pentru a-l saluta pe generalul rus Ivan Vasilievici Sohania − care-l ajutase în anul

[19]*Ibidem,* pp. 366, 367.
[20]Idem, *Docomente inedite…,* în B.O.R., an. XVII, 1894,pp. 396-400.
[21]Idem, *Istoria Mitropoliei...*, p. 163; Ioan C. Filitti, *op. cit.*,pp. 76, 77.
[22] Pompiliu Eliade, *Influenţa franceză asupra spiritului public în România,* ediţie de Alexandru Duţu, Editura Univers, Bucureşti, 1982, p. 329.
[23]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 141, 144, 194.
[24]Alecu Beldiman, *op. cit.*, p. 131; Ioan C. Filitti, *op. cit*,p. 80.
[25] Încă din luna august a anului 1821, lipsiţi de mijloace financiare, Veniamin şi câţiva boieri moldoveni îi ceruseră guvernatorului Galiţiei, sub a cărui conducere se afla Bucovina, un împrumut de 15.000 de ducaţi pe o perioadă de trei luni, solicitare care a fost respinsă ca ilegală (cf. Teodor Bălan, *Refugiaţii moldoveni în Bucovina. 1821 şi 1848,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1929, p. 15; I. Zugrav, *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei" (infra M.M.S.), an. XLIII, nr. 1-2, 1967, pp. 107, 108).
[26] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, p. 393.

precedent la carantina de la Sculeni−, apoi şi la 4 august, pentru a clarifica unele probleme băneşti în legătură cu ştafetele trimise de ierarh la Petersburg cneazului Alexandru Goliţîn[27].

Nicolae Iorga scria că, în exilul de la Colincăuţi, „acompaniat de cei mai lipsiţi de curaj şi mai filoruşi[28] boieri, Veniamin, sensibil şi temător, inconsecvent din prea multă frică[29], a făcut puţină şi rea politică”[30], însă credem că ierarhul, compromis în faţa turcilor prin binecuvântarea dată mişcării şi prin alte acţiuni de sprijinire a ei, avea suficiente motive de îngrijorare. Astfel, uciderea patriarhului ecumenic Grigorie, ororile din Constantinopol[31] şi din Principate, pe lângă care psihologia nici unui popor nu poate trece netraumatizată[32], precum şi hotărârea turcilor de a-i omorî pe toţi conducătorii creştinilor, după descoperirea conspiraţiei eteriste, pe ale cărei liste erau iscăliţi „puţin de nu toţi cei mai mari ai grecilor dintru toată împărăţia, şi partea politicească, şi cea duhovnicească”[33], sunt argumente suficiente şi convingătoare în favoarea prelatului.

Mai mult, Turcia, ca răspuns dat unui ultimatum al Rusiei, solicita respectarea tratatelor şi extrădarea de către Rusia şi Austria a domnitorului Mihail Suţu, a complicilor lui şi a trădătorilor refugiaţi în aceste ţări, sau măcar pedepsirea lor, ceea ce probează faptul că temerile ierarhului erau justificate.

Caracterizându-l pe mitropolitului muntean Dionisie Lupu ca om de stat şi comparându-l cu Veniamin, despre care scria că „îl întrecea cu mult”, Nicolae Iorga îl considera „cu ştiinţă de trebile arhipăstoriei, îndrăzneţ la cuvânt, precum ar trebui la această vreme, un adevărat român, încă şi de viţă bună, fecior de boier şi cu daruri împodobit, practicos atât întru cele bisericeşti, cât şi întru cele politiceşti, şi cu totul depărtat de iubirea de argint“[34]. Totuşi, marele istoric completa imediat acest portret elogios al arhiereului muntean cu unul mult mai puţin măgulitor: „Ca şi contemporanul său, Veniamin Costachi, Dionisie Lupu a fost, ca om politic, inconsecvent,

[27]Nestor Vornicescu, *Arhimandritul Leon Asachi,* în M.M.S., an. XXXVIII, nr. 3-4, 1962, pp. 236, 237.

[28] O explicaţie a constantei reveniri a moldovenilor sub aripa protectoare a Rusiei, în ciuda acţiunilor ei vădit potrivnice intereselor naţionale şi a politicii de expansiune mascate de mesianismul ortodox, o oferea A. D. Xenopol, care consemna că, deşi se temeau că „cei ce veneau cu crucea în mână spre pretinsa lor mântuire să nu-i îngroape încă mai adânc decât barbarii de a căror stăpânire voiau să-i izbăvească [...], suferinţele pe care le îndurau sub turci erau aşa de cumplite, aşa de usturătoare, încât erau împinşi în chip fatal a se arunca mai curând în braţele ruşilor, decât a pieri mâncaţi de păgâni”. Explicaţia lui A. D. Xenopol era împărtăşită şi de Nicolae Iorga, care o completa cu ideea că „lui Veniamin nu-i plăceau turcii, şi pe atunci cine nu iubea pe turci trebuia să îndrăgească pe ruşii pravoslavnici, căci nimeni n-avea îndrăzneala să creadă că am putea trăi de sine, fără nici un fel de stăpâni” (A. D. Xenopol, *op. cit.,* vol. VIII, p. 126; vol. IX, p. 243; Nicolae Iorga, *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi,* Institutul de Arte grafice şi Editura „Minerva”, Bucureşti, 1907, p. 61).

[29]Scrierile şi documentele vremii dezvăluie sentimentul unanim de teamă, care l-a încercat şi pe mitropolitul Veniamin − în pofida faptului că a fost „un om politic curajos, care nu s-a temut să înfrunte autorităţile de ocupaţie”−, lipsa de curaj şi precauţia fiind izvorâte, mai curând, din dorinţa de evitare a unor decizii greşite (Vlad Georgescu, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1972, pp. 33, 49).

[30] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969, pp. 328, 329.

[31]Într-un manifest din 14 martie, Ipsilanti pomenea de uciderea a 20.000 de creştini (V. A. Urechia, *op. cit.,* tom. XIII, pp. 110, 111).

[32] Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 181.

[33]Constantin Erbiceanu, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericeşti şi politiceşti din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamţului, anul 1856,* în B.O.R., an. XVII, 1894, pp. 808-811.

[34]Nicolae Iorga, *Istoria literaturii...*, vol. II, pp. 307, 323. Şi de contemporani a fost foarte apreciat Dionisie Lupu, care l-au lăudat pentru „vorba netedă, dezinteresare, iubire a culturii şi pricepere în ale bisericii, ca şi în ale statului” (Niculae Şerbănescu, *Mitropoliţi Ungrovlahiei,* în B.O,R., an. LXXVII, nr. 7-10, 1959, p. 805).

uşuratic şi – ceea ce n-a făcut Veniamin niciodată – a recurs la tot felul de subterfugii, de intrigi, de minciuni şi de înjosiri faţă cu ruşii pentru a-şi păstra şi recăpăta mai târziu scaunul episcopal”[35], sugerând, dincolo de aspectele pozitive sau negative, dificultatea şi complexitatea situaţiilor cu care s-au confruntat cei doi ierarhi.

Pentru a rezolva diferite probleme şi pentru a se sfătui cu „patrioţii” în privinţa demersurilor pe care urmau să le facă pentru binele ţării, Veniamin a părăsit de mai multe ori locul de refugiu din Colincăuţi şi Basarabia, gest confirmat de o serie de documente, ce menţionează unele vizite făcute sau programate de ierarhul moldovean, uneori şi scopurile lor, în câteva locuri din Bucovina. Astfel, în prima parte a lunii iulie 1821, Veniamin a fost la Cernăuţi şi la Chişinău[36], în septembrie 1821, era aşteptat la Suceava şi la Cernăuţi pentru a-i sfinţi pe noii teologi[37], la Cernăuţi era şi în octombrie[38], iar în iulie 1822 era la Bosanci[39].

De asemenea, la 17 septembrie 1822, Isaia Băloşescu ruga Administraţia Bucovinei să accepte găzduirea în casele episcopale din Cernăuţi a mitropolitului Veniamin, care urma să vină după şase zile, şi solicita şi permisiunea ca ierarhul să hirotonească tinerii candidaţi la preoţie, iar un raport din 25 noiembrie al aceluiaşi arhimandrit preciza că prelatul s-a întâlnit cu egumenii mănăstirilor Putna, Dragomirna şi Sucevţa şi că a vizitat numitele mănăstiri, dar „numai ca simplu oaspete, cu evitarea oricărei vâlve”[40]. Alte documente atestă că Veniamin a petrecut oarece timp găzduit la Mănăstirea Sfântul Ioan din Suceava, unde a adresat unele cereri autorităţilor habsburgice de stat, a aplanat vechiul diferend dintre Mitropolie şi cetăţenii oraşului pentru moşia Tătăraşi şi a iscălit, la 15 ianuarie 1823, la presiunile lui Vogoridi, un act pentru preluarea de către Mitropolie a datoriei de 100.000 de lei[41].

Documentele dovedesc şi că, la 31 octombrie 1822, prelatul a fost la Rădăuţi, de unde urma să meargă două zile la Putna[42], precum şi că o altă parte a timpului a petrecut-o la Bosanci, de unde, la 17 decembrie 1822, a solicitat permisiunea de a mai rămâne o lună în Bucovina, pentru „nişte neapărate pricini” ce presupuneau „oarecare zăbavă la moşie, unde se afla”[43].

---

[35]Nicolae Iorga, *Istoria literaturii...*, vol. II, p. 307. Astfel, un document semnat în 1819 atestă că, înainte de confirmarea lui ca mitropolit, Dionisie s-a angajat să „conserve nepătate şi neschimbate respectul şi datorita corectitudine şi recunoştinţă către prea respectata şi prea creştina împărăţie a Rusiei” şi „să păstreze curată şi neîntinată sinceritatea către consulul general de aici al puternicei Rusii, excelenţa sa domnul Pini, şi în orice împrejurare să anunţe excelenţei sale abuzurile vătămătoare patriei, cerând sprijin şi îndreptare, totdeauna unindu-se cu cugetările, cu zelul şi cu dispoziţia excelenţei sale” (Constantin Erbiceanu, *Docomente inedite...,* în B.O.R., an. XVI, 1893, pp. 874-877).

[36]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 132, 133, 138, 149.

[37]*Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393- 1849),* Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1983, pp. 569, 572. La 7 septembrie, egumenul Filaret al Sucevţei îi scria arhimandritului de la Putna că episcopul Romanului se află la Suceava, unde va veni şi Veniamin, de la Slatina (Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei,* vol. I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993, p. 353).

[38]Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, p. 167.

[39] Ilie Gheorghiţă, *op. cit.*, p. 65, 92.

[40] Teodor Bălan, *op. cit.*, pp. 75-77; I. Zugrav, *op. cit.*, p. 108.

[41] Gheorghe Moisescu, Ştefan Lupşa, Alexandru Filipaşcu, *Istoria Bisericii Romîne,* vol. II,Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1957, p. 426.

[42]*Din tezaurul documentar sucevean,* p. 572.

[43] Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 77; I. Zugrav, *op. cit.*, pp. 108, 109. Şi peste câţiva ani, la 15 ianuarie 1826, mitropolitul Veniamin a adresat o cerere autorităţilor bucovinene, prin care solicita prelungirea permisiunii de a rămâne în Bucovina, întrucât “asprimea iernii şi a răcelilor despre care pătimeşte iscălitul nu-i iartă a face o aşa prelungită călătorie până la Iaşi”, un alt motiv invocat fiind necesitatea de a rămâne până în luna martie, pentru o învoială legată de moşia de la Bosanci (Teodor Bălan, *op. cit.*, pp. 17, 100).

Cu toate că primise mai multe invitaţii să revină la Iaşi şi fusese tentat să o facă, iar într-o însemnare din iulie 1822 scria el însuşi că, „după furtuna cea primejduitoare de 16 luni mai bine, s-a descoperit înseninarea”[44], Veniamin, aflat în fruntea boierilor din exil, a mai rămas în afara ţării pentru o vreme, încât abia la 31 ianuarie 1823 avea să se întoarcă în Moldova[45].

Analiza activităţii lui politice ulterioare a evidenţiat faptul că evenimentele din 1821, deşi au reprezentat un moment de cumpănă în viaţa ierarhului, au contribuit la dobândirea unor noi dimensiuni patriotice şi la înlocuirea conştiinţei unităţii de credinţă cu unitatea naţională, ajutându-l să devină unul dintre cei mai influenţi prelaţi din istoria Moldovei.

BIBLIOGRAPHY

Beguni, Mirela, *The disavowal of Eteria by Russia: consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 401-406.

Beldiman, Alecu, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin şeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediţie de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iaşi, 1861.

Corfus, Ilie, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iaşi, 1975.

Diaconovich, C. (coord.), *Enciclopedia română,* tom. II, Editura şi tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1900.

*** *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393- 1849)*, Direcţia Generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1983.

Eliade, Pompiliu, *Influenţa franceză asupra spiritului public în România,* ediţie de Alexandru Duţu, Editura Univers, Bucureşti, 1982.

Erbiceanu, Constantin, *Docomente inedite privitoare la istoria naţională, politică şi bisericească a românilor,* în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XVI, nr. 12, 1893, pp. 870-911, an. XVII, nr. 6, 1894, pp. 385-417.

Idem, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888.

Idem, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericeşti şi politiceşti din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamţului, anul 1856*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XVII, 1894, pp. 802-823.

Filitti, Ioan C., *Frământările politice şi sociale în Principatele române de la 1821 la 1828,* Editura „Cartea românească”, Bucureşti, 1932.

Georgescu, Vlad, *Ideile politice şi iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1972.

Gheorghiţă, Ilie, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamţ, 1946.

Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privind istoria României,* serie nouă, vol. II, coord. A. Oţetea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967.

Idem, *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. X, coord. Nicolae Iorga, Bucureşti, 1897.

Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

[44]Cf. Ilie Gheorghiţă, *op. cit.*, p. 64.

[45] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privind istoria României,* serie nouă, vol. II, coord. A. Oţetea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1967, p. 901; Ionică Tăutul, *Scrieri social-politice*, ediţie de Emil Vîrtosu,Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974, pp. 107-109.

Iordache, Anastasie, *Principatele române în epoca modernă,* vol. I, Editura Albatros, Bucureşti, 1996.
Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969.
Idem, *Viaţa şi faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi,* Institutul de Arte grafice şi Editura „Minerva", Bucureşti, 1907.
*** *Istoria Scripturii Vechiului Testament,* tom. I, Tipografia Mitropoliei, Iaşi, 1824.
Bălan, Teodor, *Refugiaţii moldoveni în Bucovina. 1821 şi 1848,* Editura „Cartea românească", Bucureşti, 1929.
Moisescu, Gheorghe, Lupşa, Ştefan, Filipaşcu, Alexandru, *Istoria Bisericii Romîne,* vol. II,Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1957
Şerbănescu, Niculae, *Mitropoliţi Ungrovlahiei,* în „Biserica Ortodoxă Română", an. LXXVII, nr. 7-10, 1959, pp. 722-826.
Tăutul, Ionică, *Scrieri social-politice*, ediţie de Emil Vîrtosu,Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1974.
Urechia, V. A., *Istoria românilor,* tom. XIII, Tipografia şi fonderia de litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1901.
Vornicescu, Nestor, *Arhimandritul Leon Asachi*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an. XXXVIII, nr. 3-4, 1962, pp. 213-242.
Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană,* ediţia a III-a (de I. Vlădescu), vol. VIII-X, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1929-1930.
Zugrav, I., *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an. XLIII, nr. 1-2, 1967, pp. 105-113.